

Vinden fortæller om Valdemar Daa og hans døtre

Naar Vinden løber hen over Græsset, da kruser det sig som et Vand, løber den hen over Kornet, da bølger det som en Sø, det er Vindens Dands; men hør den fortælle: den synger det ud, og anderledes klinger det i Skovens Træer, end igjennem Murens Lydhuller, Sprækker og Revner. Seer Du, hvor Vinden deroppe jager Skyerne, som vare de en Faarehjord! hører Du, hvor Vinden hernede tuder gjennem den aabne Port, som var den Vægter og blæste i Horn! Underligt suser den ned i Skorstenen og ind i Kaminen; Ilden flammer og gnistrer derved, skinner langt ud i Stuen og her er saa luunt og hyggeligt at sidde og høre til. Lad kun Vinden fortælle! den veed Eventyr og Historier, flere end vi Alle tilsammen. Hør nu, hvor den fortæller:

"Hu- u- ud! fare hen!" - det er Omqvædet paa Visen.

*

Der ligger ved store Belt en gammel Gaard med tykke, røde Mure!" siger Vinden, "jeg kjender hver Steen, jeg saae den før, da den sad i Marsk Stigs Borg paa Næsset; den maatte ned! Stenen kom op igjen og blev en ny Muur, en ny Gaard, andet Steds, det var Borreby Gaard, som den staaer endnu!

Jeg har seet og kjendt de høiadelige Mænd og Fruer, de vexlende Slægter, som boede derinde, nu fortæller jeg om Valdemar Daae og hans Døttre!

Han løftede saa stolt sin Pande, han var af kongelig Æt! han kunde mere end jage en Hjort og tømme et Kruus; - det vilde nok klare sig, sagde han selv.

Hans Frue skred frem strunk i Gyldenstykkets Kjortel, hen over sit blanke, tavlede Gulv; Tapeterne vare prægtige, Meublerne dyrtkjøbte, de vare kunstigt snittede ud. Sølv- og Guldtøi havde hun bragt i Huset; tydsk Øl laae i Kjælderen, da der laae noget; sorte, vælige Heste vrinskede i Stalden; der var rigt derinde i Borreby Gaard, da Rigdommen var der.

Og Børn var der; tre fine Jomfruer, Ide, Johanne og Anna Dorthea; jeg husker Navnene endnu.

"Det var rige Folk, det var fornemme Folk, født i Herlighed og voxet op i den! hu- u- ud! fare hen," sang Vinden, og saa fortalte den igjen

"Her saae jeg ikke, som i andre gamle Gaarde, den høibaarne Frue sidde i Høisalen med sine Piger og dreie Spinderokken, hun spillede paa den klingende Luth og sang dertil, dog ikke altid de gamle danske Sange, men Viser i fremmed Tungemaal. Her var Liv

og Gjestereren, her kom fornemme Gjester fra nær og fjern, Musiken klang, Bægerne klang, jeg kunde ikke døve dem over!" sagde Vinden. "Her var Hovmod med Bram og med Brask, Herskab, men ikke Vor Herre!"

"Saa var det just Maidags Aften," sagde Vinden, "jeg kom Vester fra, havde seet Skibe qvase i Vrag paa Vestjyllands Kyst, jaget over Heden og den skovgrønne Kyst, hen over Fyens Land og kom nu over store Belt, hæsende og blæsende.

Da lagde jeg mig til Ro ved Sjællands Kyst, nær ved Borreby Gaard, hvor endnu Skoven stod med herlige Ege.

De unge Karle fra Egnen kom herud og samlede Riis og Grene, de største og tørreste, de kunde finde. De gik med dem til Byen, lagde dem i Bunke, tændte Ild i den og Piger og Karle dandsede med Sang rundt derom.

Jeg laae stille," sagde Vinden, "men sagtelig rørte jeg ved een Green, den, der var lagt af den kjønneste Ungkarl; hans Ved blussede op, blussede høiest; han var den udvalgte, fik Hædersnavnet, blev Gadebasse, valgte først blandt Pigerne sit lille Gadelam; det var en Glæde, en Lystighed større end der inde i det rige Borreby Gaard."

*

"Og hen imod Gaarden kom med sex Heste agende i gylden Karreet den høie Frue og hendes tre Døttre, saa fine, saa unge, tre yndelige Blomster: Rose, Lilie og den blege Hyazint. Moderen selv var en prangende Tulipan, hun hilsede ikke Een af den hele Flok, der holdt op i Legen og knixede og krøb, man skulde troe, at Fruen var skjør i Stilken.

Rose, Lilie og den blege Hyazint, ja, jeg saae dem alle tre! hvis Gadelam skulde vel de engang blive, tænkte jeg; deres Gadebasse bliver en stoltelig Ridder, maaskee en Prinds! - Hu- u- ud! - fare hen! fare hen!

Ja, Agetøiet foer med dem og Bønderfolkene foer i Dandsen. Der blev redet Sommer i By til Borreby, til Tjæreby, til alle de Byer omkring.

"Men om Natten, da jeg reiste mig," sagde Vinden, "lagde den høifornemme Frue sig, for aldrig mere at staae op; det kom saadan over hende, som det kommer over alle Mennesker, det er ikke noget Nyt. Valdemar Daae stod alvorlig og tankefuld, en lille Stund; det stolteste Træ kan vries, men ikke knækkes, sagde det

inde i ham; Døttrene græd og paa Gaarden tørrede de Allesammen deres Øine, men Fru Daae var faret hen, - og jeg foer hen! hu- u- ud!" sagde Vinden.

*

"Jeg kom igjen, jeg kom tidt igjen, over Fyens Land og Beltets Vand, satte mig ved Borreby Strand, ved den prægtige Egeskov; der byggede Fiskeørnen, Skovduerne, de blaae Ravne og selv den sorte Stork. Det var tidligt paa Aaret, Nogle havde Æg og Nogle havde Unger. Nei, hvor de fløi, hvor de skreg; der var Øxeslag at høre, Slag paa Slag; Skoven skulde fældes, Valdemar Daae vilde bygge et kosteligt Skib, et Orlogsskib paa tre Fordæk, som Kongen nok vilde købe, og derfor faldt Skoven, Sømændenes Mærke, Fuglenes Bo. Tornskaden fløi forskrækket, dens Rede blev ødelagt; Fiskeørnen og alle Skovens Fugle mistede deres Hjem, de fløi vildsomme om og skrege i Angest og Vrede, jeg forstod dem nok. Krager og Alliker raabte høit i Spot: "fra Reden! fra Reden! frá! frá!"

Og midt i Skoven, ved Arbeidernes Flok, stod Valdemar Daae og hans tre Døttre, og de loe Allesammen af Fuglenes vilde Skrig, men hans mindste Datter, Anna Dorthea, følte Ynk derover i sit Hjerte, og da de ogsaa vilde fælde et halvudgaaet Træ, paa hvis nøgne Green den sorte Stork havde bygget, og de smaa Unger stak Hovederne frem, bad hun for den, bad med Vand i Øinene, og saa fik Træet Lov at staa med Reden for den sorte Stork. Det var en ringe Ting kun.

Der blev hugget, der blev savet, - der blev bygget et Skib paa tre Fordæk. Bygmesteren selv var af ringe Kuld, men af adelig Huld; Øine og Pande mælede om hvor klog han var og Valdemar Daae hørte ham gjerne fortælle, det hørte ogsaa liden Ide, den ældste, den femtenaars Datter; og mens han byggede Skib for Faderen, byggede han Drømmeslot for sig selv, hvori han og liden Ide sad som Mand og Kone, og det var ogsaa skeet, havde Slottet været af murede Steen med Volde og Grave, Skov og Have. Men med al sin Kløgt var Mester dog kun en fattig Fugl, og hvad skal Spurv i Tranedands? Hu- u- ud! - jeg fløi bort og han fløi bort, for han turde ikke blive, og liden Ide forvandt det, for hun maatte forvinde det!"

*

"I Stalden vrinskede de sorte Heste, værd at see paa og de bleve seet paa. - Admiralen var sendt fra Kongen selv for at see paa det nye Orlogsskib og tale om dets Kjøb, han talte høit i Beundring om de vælige Heste;

jeg hørte det godt!" sagde Vinden; "jeg fulgte med Herrerne gennem den aabne Dør og strøede Halmstraae som Guldstænger foran deres Fødder. Guld vilde Valdemar Daae have, Admiralen vilde have de sorte Heste, thi roste han dem saa, men det blev ikke forstaaet og saa blev Skibet heller ikke kjøbt, det stod og skinnede ved Stranden, dækket til med Planker, en Noæ Ark, der aldrig kom paa Vandet. Hu- u- ud! fare hen! fare hen! og det var ynkeligt!

I Vinterens Tid, naar Marken laae med Sne, Drivisen fyldte Beltet og jeg skruede den op paa Kysten," sagde Vinden, "kom Ravne og Krager, den ene sortere end den anden, store Flokke; de satte sig paa det øde, det døde, det eensomme Skib ved Stranden og skrege med hæse Skrig om Skoven, der var borte, de mange kostelige Fuglereder, der vare lagte øde, de huusvilde Gamle, de huusvilde Smaa og alt det for det store Skrammels Skyld, det stolte Fartøi, der aldrig skulde ud at seile.

Jeg hvirvlede Sneefoget; Sneen laae som store Søer høit omkring det, hen over det! jeg lod det høre min Røst, hvad en Storm har at sige; jeg veed, at jeg gjorde mit til, at det kunde faae Skibskundskab. Hu- u- ud! fare hen!

Og Vinteren foer hen, Vinter og Sommer de foer og de fare, som jeg farer, som Sneen fyger, Æbleblomsten fyger og Løvet falder! fare hen, fare hen, fare hen, Menneskene med!

Men endnu vare Døttrene unge, liden Ide en Rose deilig at see, som da Skibsbyggeren saa hende. Tidt tog jeg fat i hendes lange, brune Haar, naar hun ved Æbletræet i Haven stod tankefuld og ikke mærkede, at jeg dryssede hende Blomster paa Haaret, der løste sig, og hun saae paa den røde Sol og den gyldne Himmelgrund mellem Havens mørke Buske og Trær. Hendes Søster var som en Lilie, skinnende og strunk, Johanne; hun havde Reisning og Kneisning, var som Moderen skjør af Stilk. Gjerne gik hun i den store Sal, hvor Slægtens Billeder hang; Fruerne vare maledes af i Fløiel og Silke med perlebestukken lille bitte Hat paa de flettede Haar; det var skønne Fruer! deres Hosbond saae man i Staal eller kostelig Kappe med Egerskindsoer og den blaa Pibekrav; Sværdet var spændt om Laaret og ikke om Lænden. Hvor skulde vel Johannes Billed engang hænge paa Væggen og hvordan saae han ud den adelige Hosbond? ja, det tænkte hun paa, det smaasnakkede hun om, jeg hørte det, naar jeg foer gennem den lange Gang ind i Salen og vendte mig igjen.

Anna Dorthea, den blege Hyazint, kun et fjortenaars Barn, var stille og eftertænksom; de store, vandblaae Øine saae tankefulde ud, men Barnesmilet sad om Munden, jeg kunde ikke blæse det bort, og det vilde jeg ikke heller.

Jeg traf hende i Haven, Huulveien og paa Hovmarken, hun samlede Urter og Blomster, dem hun vidste, at hendes Fader kunde bruge til de Drikke og Draaber, han vidste at destillere; Valdemar Daae var hovmodig og kry, men ogsaa kyndig og vidste saa meget; det mærkede man nok, det mumledes der om; Ilden brændte i hans Kamin selv ved Sommertid; Kammerdøren var lukket af; det tog til i Dage og Nætter, men han talte ikke meget om det; Naturens kræfter skal man stille raade, snart vilde han nok udfinde det Bedste - det røde Guld.

Derfor dampede det fra Kaminen, derfor knittede og flammede det! ja, jeg var med!" fortalte Viden, "lad fare! lad fare! sang jeg gennem Skorstenen. Det bliver Røg, Smøg, Emmer og Aske! Du brænder Dig selv op! hu- u- ud! fare hen! fare hen! men Valdemar Daae lod det ikke fare!

De prægtige Heste paa Stalden, - hvor blev de af? det gamle Sølv- og Guldtoi i Skab og i Buur, Køerne paa Marken, Gods og Gaard? - ja, de kunne smelte! smelte i Gulddigelen, og der kommer dog ikke Guld.

Der blev tomt i Lo og i Fadebuur, i Kjælder og paa Loft. Færre Folk, flere Muus. Een Rude sprak, een knak, jeg behøvede ikke at gaae ind ad Døren!" sagde Vinden. "Hvor Skorstenen ryger, braser Maaltidet, Skorstenen røg, den, der slugte alle Maaltider, for det røde Guld.

Jeg blæste gennem Borgporten, som en Vægter der blæser i Horn, men der var ingen Vægter!" sagde Vinden; "jeg dreiede Spirets Veirhane, den skurrede, som om Vægteren snorkede paa Taarnet, men der var ingen Vægter; der var Rotter og Muus; Fattigdom dækkede Bordet, Fattigdom sad i Klædeskab og i Madskab, Døren gik af Hængselet, der kom Revner og Sprækker; jeg gik ud og jeg gik ind," sagde Vinden, "derfor veed jeg god Besked!

I Røg og Aske, i Sorg og søvnløs Nat blev Haaret graat i Skjæg og om Pande, Huden grumset og guul, Øinene saa gridske efter Guld, det forventede Guld.

Jeg pustede ham Røg og Aske ind i hans Ansigt og Skjæg; Gjeld kom for Guld. Jeg sang gennem de knækkede Ruder og aabne Revner, blæste ind til Døttrenes Slagbænk, hvor Klæderne laae falmede, luslidte, for de maaatte altid holde ud. Den Vise var

sjungen for de Børns Vugge! Herreliv blev kummerligt Liv! jeg alene var den, som sang høit paa Slottet;" sagde Vinden. "Jeg sneede dem inde, det luner, siger man; Brænde havde de ikke, Skoven var fældet, hvor de skulde hente det fra. Det var klingrende Frost; jeg svang mig gennem Lydhuller og Gange, over Gavl og Muur for at holde mig flink; derinde laae de i Sengen, for Kuldens Skyld, de adelige Døttre; Faderen krøb under Skinddynen. Ikke at bide og ikke at brænde, det er Herreliv! hu- u- ud! lad fare! - Men det kunde ikke Hr. Daae!

"Paa Vinter kommer Foraar!" sagde han, "paa Trang komme gode Tider! - men de lade vente paa sig, vente! - Nu er Gaarden Gjeldsbrev! nu er det den yderste Tid - og saa kommer Guld! til Paaske!"

Jeg hørte ham mumle ind i Edderkoppens Spind. - "Du flinke, lille Væver! Du lærer mig at holde ud! rives itu dit Spind, begynder Du forfra igjen og fuldender! atter itu - og ufortrøden tager Du igjen fat, forfra! - forfra! det er det man skal! og det lønnes!"

Det var Paaskemorgen, Klokkerne klang, Solen legede paa Himlen. I Feberhede havde han vaaget, kogt og kølet, blandet og destilleret. Jeg hørte ham sukke som en fortvivlet Sjæl, jeg hørte ham bede, jeg fornam at han holdt sin Aande tilbage. Lampen var gaaet ud, han mærkede det ikke; jeg pustede til Kulgløderne, de skinnede ham ind i hans kridhvide Ansigt, det fik et farvet Skjær, Øinene klemtes i de dybe Øienhuler - men nu blev de store, store - som vilde de springe.

See, det alchymistiske Glas! det blinker deri! det er glødende, puurt og tungt! han løftede det med zittrende Haand, han raabte med zittrende Tunge: "Guld! Guld!" han svimlede derved, jeg kunde have blæst ham om," sagde Vinden, "men jeg blæste kun paa de glødende Kul, fulgte ham gennem Døren, ind, hvor Døttrene frøs. Hans Kjortel var belagt med Aske, den hang i hans Skjæg og i hans filtredde Haar. Han reiste sig saa høit, løftede sin rige Skat i det skjøre Glas: "fundet! vundet! - Guld!" raabte han, strakte i Veiret Glasset, der blinkede i Solstraalerne; - og Haanden zittrede og det alchymistiske Glas faldt paa Gulvet og sprang i tusinde Stykker, sprungen var hans Velfærds sidste Boble. Hu- u- ud! fare hen! - Og jeg foer fra Guldmagereens Gaard.

Seent paa Aaret, i de korte Dage heroppe, naar Taagen kommer med sin Viskeklud og vrider vaade Draaber paa de røde Bær og de bladløse Grene, kom jeg i frisk Humeur, luftede op, blæste Himlen reen og knækkede raadne Grene, og det er intet stort Arbeide, men det

skal gjøres. Der blev ogsaa feiet reent paa anden Maade inde i Borreby Gaard hos Valdemar Daae. Hans Uven Ove Ramel fra Basnæs var der med tilkjøbt Gjeldsbrev over Gaard og Indbo. Jeg trommede paa de sprukne Ruder, slog med de forfaldne Døre, peb igjennem Revner og Sprækker: hu- i! - Hr. Ove skulde ikke faae Lysten efter at blive der. Ide og Anna Dorthea græd modige Taarer; stod strunk og bleg, bed sig i Tommelfingeren saa at den blødte derved, det skulde stort hjælpe! Ove Ramel forundte Hr. Daae at blive paa Gaarden sin Livstid, men han fik ikke Tak for Tilbud; jeg lyttede derefter; - jeg saae den gaardløse Herre løfte sit Hoved stoltere, slaae med Nakken, og jeg slog et Tag imod Gaarden og de gamle Lindetræer, saa at den tykkeste Green knak, og den var ikke raadden; den laae for Porten, som en Feiekost, dersom Nogen vilde feie ud, og der blev feiet ud; jeg tænkte det nok!

Det var en haard Dag, en stiv Stund at holde sig i, men Sindet var haardt, Nakken var stiv.

Intet havde de i Eie uden Klæderne paa Kroppen; jo det alchymistiske Glas, som nyligt var kjøbt og fyldt med det Spild, som var skrabet op fra Gulvet; Skatten, der lovede, men ikke holdt. Valdemar Daae gjemte det inde paa sit Bryst, tog saa sin Kjep i Haanden, og den eengang rige Herre gik med sine tre Døttre ud fra Borreby Gaard. Jeg blæste koldt paa hans hede Kinder, jeg klappede hans graa Skjæg og hans lange, hvide Haar, jeg sang, som jeg kunde det: hu- u- ud! fare hen! fare hen! - Det var Enden paa den rige Herlighed.

Ide og Anna Dorthea gik hver ved hans Side; Johanne vendte sig i Porten, hvad skule det til, Lykken vilde dog ikke vende sig. Hun saae paa Murens røde Steen fra Marsk Stigs Borg, tænkte hun paa hans Døttre:

"Den ældste tog den yngste ved Hand,
Og de fore vide om Verden!"

tænkte hun paa den Sang; - her vare de tre, - Faderen var med! - De gik hen af Veien, hvor de havde kjørt i Karreet, de gik Stoddergang med Faderen, til Smidstrup Mark, til det klinede Huus, der var leiet for ti Mark aarlig, det nye Herresæde med tomme Vægge og tomme Kar. Krager og Alliker fløi henover dem og skrege, som i Spot: "fra Reden! fra Reden! frá! frá!" som Fuglene skreg det i Borreby Skov, da Træerne bleve fældede.

Hr. Daae og hans Døttre fornam det vel! jeg blæste dem om Ørerne, det var ikke værd at høre derpaa.

Saa drog de ind i det klinede Huus paa Smidstrup Mark, - og jeg foer afsted over Mose og Mark, gjennem nøgne Hækker og afpillede Skove, til aabne Vande, andre Lande, - hu- u- ud! fare hen! fare hen! og det i alle Aaringer!"

*

Hvor gik det Valdemar Daae, hvor gik det hans Døttre? Vinden fortæller:

"Den Sidste af dem jeg saae, ja sidste Gang, det var Anna Dorthea, den blege Hyazint, - nu var hun gammel og bøiet, det var et halv hundrede Aar derefter. Hun levede længst, hun vidste om det Hele.

Derovre paa Heden, ved Viborg By, laae Domprovstens nye, stadselige Gaard, med røde Steen og med takket Gavl; Røgen kom feed op af Skorstenen. Den milde Frue og de favre Døttre sad i Karnappen og saae ud over Havens hængende Bukketjørn, ud til den brune Hede -! hvad saae de der efter? De saae efter Storkereden derude paa det faldefærdige Huus. Taget var med Mos og Huusløg, for saa vidt at der var Tag, det som meest dækkede var Storkens Rede, og den var den eneste, der blev hjulpen paa, Storken holdt den istand.

Det var et Huus at see paa, ikke at røre! jeg maatte fare varligt!" sagde Vinden. "For Storkeredens skyld fik Huset Lov at staae, det var jo ellers en Skræmsel paa Heden. Storken vilde Domprovstens ikke jage bort, saa havde Rønne Lov at blive og Stakkelen derinde kunde have Lov at boe der; det kunde hun takke den ægyptiske Fugl for, - eller var det Tak, fordi hun engang bad for hans sorte vilde Broders Rede i Borreby Skov? Da var hun, Stakkelen, et ungt Barn, en fiin, bleg Hyazint i den adelige Urtegaard. Hun huskede det Allesammen: Anne Dorthea.

"O! o!" - ja, Menneskene kunne sukke, som Vinden kan det i Siv og Rør. "O! - der ringede ingen Klokker over din Grav, Valdemar Daae! de fattige Skoledrenge sang ikke, da Borrebys fordums Herre blev lagt i Jorden! - O! Alt faaer dog Ende, ogsaa Elende! - Søster Ide blev en Bondes Viv! det var vor Fader den haardeste Prøvelse! Datters Mand, en usselig Træl, der af Herremanden kunde sættes til at ride paa den haarde Fjæl! - Nu er han vel under Jorden? og Du med? Ide! - O ja! o ja! det er ikke forbi endda, jeg gamle Stakkel! jeg fattige Stakkel! løs op for mig, rige Christ!"

Det var Anna Dortheas Bøn i det ynkelige Huus, der havde Lov at staae for Storkens Skyld.

Den Raskeste af Søstrene tog jeg mig af!" sagde Vinden, "hun fik sig Klæder skaaret, som hun var i

Sindet baaret! hun kom som fattig Karl og tog Hyre hos Skipperen; knap var hun paa Ord, tvær af Mine, men villig til sin Dont; dog klattede hun ikke; - saa blæste jeg hende overbord, før Nogen vidste, at hun var et Qvindfolk, og det var nok vel gjort af mig!" sagde Vinden.

*

"Det var en Paaskemorgen, som da Valdemar Daae troede, at han fandt det røde Guld, da hørte jeg under Storkens Rede, mellem de skrøbelige Vægge, Psalmesang, Anne Dortheas sidste Sang.

Der var ingen Rude, der var kun et Hul i Væggen; - Solen kom, som en Guldklump, og satte sig deri; det var en Glands! hendes Øine brast, hendes Hjerte brast! det havde de gjort alligevel, om Solen ikke den Morgen havde skinnet paa hende.

Storken gav hende Tag over sig til hendes Død! jeg sang ved hendes Grav!" sagde Vinden, "jeg sang ved hendes Faders Grav, jeg veed, hvor den er og hvor hendes Grav er, det veed ellers Ingen!

Nye Tider, andre Tider! gammel Alfarvei gaaer op i lukket Mark, fredede Grave blive færdet Landevei, - og snart kommer Dampen med sin Vognrække og bruser hen over Gravene, glemte som Navnene, hu- u-ud! fare hen!

Det er Historie om Valdemar Daae og hans Døttre. Fortæl den bedre, I Andre! om I kunne det!" sagde Vinden og vendte sig.

Væk var den.

* * *